

สรุปและเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงลักษณะความสัมพันธ์ของการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองของประเทศไทย ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้อาศัยข้อมูลแบบปฐมภูมิจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศไทยใน ส่วนที่เป็นการศึกษาวิจัยในเขตเมืองรอบแรก ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓

ในส่วนแรกได้ศึกษาถึงลักษณะการเลื่อนชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนและคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม ในส่วนหลังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และระดับภาวะเจริญพันธุ์และการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรส โดยได้นำเอาปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของคู่สมรสเขามาร่วมพิจารณาคำย

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้อาชีพเป็นดัชนีจัดระดับชั้นทางสังคมของบุคคล ทั้งนี้ได้อาศัยทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดอันดับอาชีพของ Sorokin และวิธีการจัดอันดับอาชีพของ Taussig เป็นแนวทาง โดยได้จัดอาชีพเรียงจากอันดิมสูงไปนาค่าดังนี้ ๑. อาชีพที่ไว้วิชาชีพและบริหาร ๒. อาชีพรับราชการและทหาร ๓. อาชีพเสมียน ๔. อาชีพที่ใช้แรงงาน และ ๕. อาชีพเกษตรกร จากนั้นนำอาชีพมาเป็นพื้นฐานในการจัดระดับชั้นทางสังคมของบุคคล ซึ่งได้แบ่งบุคคลออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่ผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับสูง ประกอบด้วยผู้ที่ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับกลาง ประกอบด้วยข้าราชการทหารและเสมียน และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำซึ่งประกอบด้วยผู้ที่ทำงานโดยใช้แรงงานและเกษตรกร ในขั้นสุดท้ายได้เปรียบเทียบระดับชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายกับระดับชั้นทางสังคมของบิดา เพื่อทราบถึงสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุของหัวหน้าครัวเรือนชาย ซึ่งจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ สถานภาพ คือ การเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น การคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และการเลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง มีหัวหน้าครัวเรือน

ชายตกอยู่ในสถานภาพดังกล่าวคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ ๑๘.๑, ๗๕.๒ และ ๗.๗ ตามลำดับ
ในกลุ่มผู้ที่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมนั้น ส่วนใหญ่มักเป็นการเลื่อนชั้นทางสังคมในระยะทางสั้น ๆ

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะทางประชากรตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมพบว่า
คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นทำการสมรสช้ากว่าคู่สมรสที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อน
ชั้นทางสังคมต่ำลง ส่วนคุณลักษณะทางเศรษฐกิจนั้นพบว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วน
ของผู้ที่ประกอบอาชีพในระดับสูงและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าผู้ที่ไม่มีสถานภาพการเลื่อนชั้นทาง
สังคมคือยกว่า นอกจากนั้นครอบครัวที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นยังมีอัตราส่วนของการออกทำงาน
นอกบ้านของภรรยาสูงกว่าครอบครัวที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ใน
ด้านคุณลักษณะทางสังคมซึ่งพิจารณาถึงระดับการศึกษา การติดต่อกับโลกภายนอก และความมุ่ง
หวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรนั้น พบว่า ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วนของผู้ที่มีการ
ศึกษา การอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร และความคาดหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในระดับ
สูงกว่าผู้ที่ไม่มีสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมที่คงเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง สำหรับ
ความเชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาตินั้นพบว่า เกือบจะไม่มี ความแตกต่างกันในแต่ละสถานภาพ
การเลื่อนชั้นทางสังคมเลย

สรุปได้โดยย่อว่า ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ-
กิจ และสังคมดีกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุ
และระดับภาวะเจริญพันธุ์สนับสนุนสมมติฐานสำคัญที่ตั้งไว้ ที่ว่า "คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูง
ขึ้นน่าจะมีจำนวนบุตรน้อยกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคม
ระดับเดิม" ทุกประการ กล่าวคือ คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดย
เฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๕ คน ส่วนคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง และคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้น
สังคมเดิมมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ และ ๓.๕๓ คน ตามลำดับ

เมื่อนำปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งอาจยังผลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยพิจารณาควบคู่ไปกับ
การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ อาทิเช่น ปัจจัยทางประชากร
ได้แก่ อายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา และระยะเวลาการสมรส และปัจจัยทางเศรษฐกิจและ
สังคมได้แก่ ชั้นสังคมปัจจุบันของหัวหน้าครัวเรือนชาย การทำงานนอกบ้านหลังการสมรสของ

ภรรยา และระดับการศึกษาของภรรยา พบว่า ปัจจัยทางประชากรได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นพบว่าในบางกรณีความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์เปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดหมายไว้ ได้แก่ ชั้นสังคม ปัจจุบันระดับสูง การศึกษาในระดับกลาง (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) และการไม่ทำงานนอกบ้านของสตรี คู่สมรสที่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว มักจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงและผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับเดิม

นอกจากนี้ผลการศึกษารังนี้ยังสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า "คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นน่าจะมีการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์มากกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับเดิม" เช่นกัน คู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วนของผู้ที่มีความรู้ มีทัศนคติที่ดี และมีการป้องกันการปฏิสนธิสูงกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง และคู่สมรสที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม

กล่าวได้ว่าการศึกษารังนี้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพราะแม้ว่าข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะไม่ได้รวบรวมมาเพื่อเรื่องนี้โดยตรง แต่ผลการศึกษาก็ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบและแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างการเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุและระดับภาวะเจริญพันธุ์ได้ดี และเมื่อนำลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรมารวมพิจารณาด้วยส่วนใหญ่ก็ยังคงปรากฏผลในทางที่สนับสนุนลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เด่นชัดมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ จำนวนตัวอย่างที่ตกอยู่ในระดับชั้นทางสังคมต่าง ๆ ไม่ได้มีสัดส่วนในอัตราที่ใกล้เคียงกัน แต่กลับมีอัตราส่วนของผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำมากกว่า ๓ ใน ๔ ส่วน นอกนั้นเป็นอัตราส่วนของผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับสูงและชั้นสังคมระดับกลาง จึงปรากฏว่าค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดต่ำสุดในสถานภาพการเลื่อนชั้นสูงขึ้น และสูงสุดในสถานภาพที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม ส่วนสถานภาพที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงกลับมีค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดอยู่ระหว่างสองสถานภาพดังกล่าว ซึ่งตามทฤษฎีของ Dumont แล้ว ครอบครัวที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำสุด ในขณะที่ครอบครัวที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่สูงที่สุด ส่วนครอบครัวที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมระดับ

ภาวะเจริญพันธุ์อยู่ระหว่างสองกรณีดังกล่าว การที่มีผลการศึกษา ปรากฏว่าผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคม เดิมมีค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรเกิดรอดสูงที่สุด อาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะจำนวนของผู้ที่อยู่ใน ชั้นสังคมเดิมมีส่วนของผู้ที่อยู่ในชั้นสังคมระดับค่าสูงมาก ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ยอมรับกันทั่วไป ว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำหรือผู้ที่ประกอบอาชีพที่ใช้กำลังกาย มักเป็น กลุ่มที่มีภาวะเจริญพันธุ์สูง และผลจากการวิเคราะห์ครั้งนี้ก็ได้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงที่สุด ดังนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างรุ่นอายุและภาวะเจริญพันธุ์ในครั้งนี้จึงมุ่งหมายที่จะทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ในแง่ ที่ว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าคู่สมรสที่เลื่อนชั้นทาง สังคมต่ำลงหรือคู่สมรสที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมเท่านั้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดอันดับอาชีพเพื่อหาระดับชั้นทางสังคมซึ่งจะทำให้ทราบถึง การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุนั้น เนื่องจากประเทศไทยมิได้มีการจัดอันดับอาชีพ ไว้เป็นรูปแบบที่แน่นอน ดังนั้นการจัดอันดับอาชีพในการศึกษาคครั้งนี้จึงเป็นเพียงความคิดเห็น ของผู้ศึกษาเท่านั้น และสิ่งที่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงในที่นี้คือ ในการเปรียบเทียบระดับสังคม ของหัวหน้าครัวเรือนชายและบิดานั้น อาจไม่ถูกต้องนักเนื่องจากเป็นการเปรียบเทียบระดับ ชั้นทางสังคมของบุคคลในระยะเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ระดับชั้นทางสังคมของ บิดาเป็นระดับชั้นทางสังคมซึ่งจะไม่มีเปลี่ยนแปลงอีกแล้ว แต่ระดับชั้นทางสังคมของหัวหน้า ครัวเรือนชายเป็นเพียงระดับชั้นทางสังคมในขณะทำการสัมภาษณ์ ซึ่งอาจเป็นเพียงการเริ่ม ชีวิตการทำงานเท่านั้น และยังมีไคความมาอยู่ในระดับขั้นสุดท้ายของชีวิตการทำงานเช่นเดียวกับ บิดา

สำหรับในส่วนของภาวะเจริญพันธุ์ ในการศึกษาคครั้งนี้ได้นำสตรีที่เป็นภรรยาของ หัวหน้าครัวเรือนชายที่ตกเป็นตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป มาศึกษาโดยไม่ได้คำนึงถึง ระยะเวลาของการสมรส ซึ่งควรที่จะได้ศึกษาเฉพาะคู่สมรสที่ทำการสมรสมาเป็นระยะเวลา ตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป เพื่อที่จะจำกัดข้อแตกต่างเกี่ยวกับอายุของสตรีที่สามารถจะให้กำเนิด บุตรได้ และจะได้เป็นการเปรียบเทียบขนาดของครอบครัวสมบูรณ์ ซึ่งเป็นระดับภาวะเจริญพันธุ์ ที่แท้จริงของคู่สมรส

ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อ ๆ ไป ควรที่จะได้มีการนำข้อมูลที่รวบรวมมาเพื่อการวิเคราะห์ในเรื่องนี้โดยตรง และควรเป็นการศึกษาเปรียบเทียบชั้นทางสังคมของคู่สมรสและบิดาในระยะเวลาเดียวกันและ ศึกษาเฉพาะคู่สมรสที่มีขนาดของครอบครัวสมบูรณ์แล้ว ซึ่งจะเป็นการวิจัยที่สมบูรณ์ยิ่ง นอกจากนี้ควรที่จะมุ่งศึกษาถึงระยะเวลาของการสมรสและการมีบุตรคนแรกเป็นปัจจัยสำคัญนอกเหนือไปจากจำนวนบุตร และควรใช้มาตรการอื่น ๆ เช่น การศึกษา หรือ รายได้ เป็นดัชนีในการจัดการเลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์จากการใช้มาตรการที่แตกต่างกัน หรืออาจจะเปลี่ยนแนวการศึกษาไปเป็นแบบของการศึกษาการเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นอายุหรือศึกษาการเลื่อนชั้นทางสังคมเฉพาะกลุ่มอาชีพเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับภาวะเจริญพันธุ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาจากประชากรในเขตเทศบาลที่ตกเป็นตัวอย่าง จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นจำนวนตัวอย่างแทนประชากรทั้งประเทศ ดังนั้น หากได้มีการศึกษาในเขตชนบทหรือศึกษาทั้งประเทศ ก็จะช่วยให้การศึกษาในเรื่องนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเชื่อว่าผลการศึกษานี้จะช่วยเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในครั้งต่อไปได้เป็นอย่างดี.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย